BASÎRÎ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Dr. Ahmet KARTAL

Basîrî and his Turkish Poems

Anatolia, with the conquest of Alp Arslan in 1071, became a place of freedom of thoughts, where organized state government prevailed and fine arts developed Because of sultans' appreciation of poets and scholars, many people came to Anatolia, especially from Iran. This process continued after the conquest of Constantinople and its being the capital of the empire as a cultural and scientific center, and it attracted many people from Iran and Central Asia. Basîrî was one of them who came to Anatolia at the end of the XVth century and never returned his motherland. Basîrî being honored by the Palace and statesmen of the time, became populer as a witty-man and looked for the social gatherings of dignitaries. He was successful in Persian poetry as well as in Turkish poetry. In this study, firstly, Basîrî's life and works will be pointed out, and then his Turkish poems and poetic styles will be analyzed. At the end of the work, his poems will be transcribed.

Key Words: Divan Literatur, Divan Poetry, Acem, Poet, Turkish

Selçuklu hükümdarı Alp Arslan (1063-1072)'ın Malazgirt'te 1071 yılında Bizanslıları Bozguna uğratması neticesinde Anadolu baştan başa istilaya ve sürekli yerleşime açılmış, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşmasının uzun süreci başlamıştır (Itzkowitz, 1997: 27). Burada kurulan ve Selçuklu Devleti'nin bir devamı olan Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Anadolu, iktisadî refahın, düşünce özgürlüğünün ve düzenli devlet idaresinin hakim olduğu, güzel sanatların geliştiği bir saha olması ve Anadolu Selçuklu sultanlarının şâirlere ve âlimlere karşı tutumları sayesinde, Anadolu'ya özellikle İran'dan pek çok kişi gelmiştir (Kartal, 1999: 24). Anadolu'da Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermesinden sonra kurulan Osmanlı Devleti sultanlarının da aynı tavrı sürdürmeleri sonucu Anadolu, özellikle İstanbul'un fethedilip başkent olmasından sonra ise bir kültür ve ilim şehri olan İstanbul İran ve Orta Asya'dan bir çok kişinin akın ettiği bir cazibe merkezi hâline gelmiştir. İşte Basîrî, XV. asrın sonlarında Anadolu'ya gelen ve tekrar yurduna dönmeyen bu tip şahsiyetlerden biridir. Saraydan ve dönemin ileri gelenlerinden ilgi ve iltifat gören Basîrî özellikle nüktedanlığı ile tanınmış ve devletin ileri gelenlerinin meclislerinde aranan bir kişi olmuştur. Bu çalışmada önce Basîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilecek, sonra Türkçe şiirleri ile şâirliği değerlendirilecek, daha sonra ise Türkçe şiirleri transkripsiyonlu olarak verilecektir.

Basîrî'nin künyesi Mehmed b. Ahmed b. Ebü'l-Meâlî el-Murtazâ'dır (Çavuşoğlu, 1992: 105). 871/1466 tarihinde doğdu (Nail Tuman, 100). Abraş hastalığı bulunduğundan Alaca Basîrî diye anılır[1]. Muhammed-i Kazvînî[2] (Nevâî, 1321: 381) ve Sehî Bey (Sehî Bey, 1980: 201) Acem, Gelibolulu Âlî (İsen, 1994: 152) Acem vilâyetinden, Latîfî (Latîfî, 1990: 128), Acem sınırına yakın bir yerden olduğunu söyler. Âşık Çelebi (Âşık Çelebi, 1994: 195) ve onu esas alan Hasan Çelebi (Hasan Çelebi, 1989: 214), Beyânî (Beyânî, 1997: 45) Mehmed Süreyyâ (Süreyyâ, 1311: 21) ve Şemseddîn Sâmî (Sâmî, 1996: 1318) Horasanlı, Riyâzî (Riyâzî, 40b) ve Kâtib Çelebi (Kâtib Çelebi, trhs., C. I: 780) ise Bağdatlı olduğu görüşündedir. Mehmed Çavuşoğlu Basîrî'nin yukarıda zikredilen kaynakların bazısında belirtildiği gibi Bağdatlı ve Horasanlı olmadığını, onun büyük ihtimalle güneydoğu vilâyetlerimizden olduğunu belirtir (Çavuşoğlu, 1992: 105). Ona göre, Basîrî'nin özellikle Muhammed-i Kazvînî'nin ve onu esas alan Sehî Bey ve Gelibolulu Âlî'nin Acem olarak belirtmeleri, Osmanlı münevverlerinin devletin doğu sınırlarının ötesinde yaşayan herkesi Acem[3] olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır (Çavuşoğlu, 1995: 105). Biz Mehmed Çavuşoğlu'nun bu görüşüne katılıyoruz. Bizce Basîrî'nin Türk olduğunda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü Türkçeyi şiirlerinde şiir dili olarak başarılı bir şekilde kullanması onun bu dili sonradan öğrendiğini göstermez. Özellikle Türkçe şiirlerinde eklerin -*din* ablatif eki gibi- Çağatay Türkçesi özellikleri göstermesi, Alî Şîr Nevâyî'nin *Muhâkemetü'l-lugateyn* isimli eserinde geçen "*Sart halkının en aşağısından en ileri gelenine, ümmîsinden bilginine kadar hiçbiri Türk dili ile konuşamaz, söylenilenin mânâsını da anlamaz. Eğer yüzde, belki binde biri bu dili öğrenip bir-iki cümle söylese ve herhangi bir kimse işitse, onun Türk olmadığını anlamakla kalmaz, Sart olduğunu çıkarır.*" (Nevâyî, 1996: 203-4) ifadeler şâirin dilinin

---

1 Revânî, Basîrî için söylediği şu beytinde, onun abraş hastalığı bulunduğundan alaca diye anılmasına da vurgu yapmıştır (Latîfî, 1990: 130):

Ey Basîrî katı gönlü karadır şûhunun
Gel a insâf edelüm sen de biraz alacasın

2 Muhammed-i Kazvînî, Basîrî'nın ismini Mevlânâ Basîrî-ı Acemî olarak vermıştir (Nevâî, 1323: 381). Bu kayıttan onun Acem olduğu anlaşılmaktadır.

3 Burada kullanılan Acem kelımesı, üzerinde durulması ve aydınlatılması gereken bır terımdir. Bilindiği gibı dar mânâsıyla kelime, "İran" veya "Iranlı" anlamında kullanılmaktadır. Tarıhî dönem ıçinde ıse Acem, Arap olmayan bütün doğu kavımlerı mânâsını ihtiva etmıştır. Oysa tezkireciler Acem kelimesını eskı İran Imparatorluklarının egemenlığı altında bulunmuş çeşıtlı kavım ve topluluklar mânâsında kullanmışlar, bu tabırle bir etnık yapıyı belırlemeden çok coğrafî bölgeyı kastetmişlerdir. Şüphesiz Acem'den gelenlerın bir kısmı gerçekten İranlılardır. Ama hiç olmazsa oradan geldiği söylenenlerin çoğu ıçin kelime, bu dar anlamıyla değil, geniş ve genel mânâda coğrafî bır yörenın belırlenmesı anlamında kullanılmıştır. Kaldı ki bu ısimlerın çoğu da Türk asıllıdırlar. Buna rağmen sırf değışık bır şıve kullandıkları ıçin (Âzerî veya Doğu Türkçesı) Acem olarak nıtelendırilmışlerdir. Aralarında, örneğın Ali Kuşçu gıbi Türklüklerı konusunda hiç şüphe olmayanların da bulunduğu var sayılırsa, çoğunun Türk olduğu kolayca anlaşılır (Isen, 1997: 307).

Türkçe olduğunu ve onun Orta Asyalı bir Türk olduğunu gösterir. Âşık Çelebi (Âşık Çelebi, 1994: 195) ve Hasan Çelebi (Hasan Çelebi, 1989: 214), Alî Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* isimli tezkiresinde Basîrî'yi zikrettiğini söylerler. *Mecâlisü'n-nefâis*'te Basîrî hakkında herhangi bir bilgi yoktur (Nevâî, 1961). Ancak 929/1523 tarihinde *Mecâlisü'n-nefâis*'i Farsça'ya tercüme eden Muhammed-i Kazvînî, Basîrî'yi eserinin sekizinci tabakasının ikinci Ravzasında Yavuz Sultân Selîm dönemi şâirleri arasında zikretmiştir (Nevâî, 1323: 381-2; Kartal, 2000: 35).

Basîrî gençliğinde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğulları Uğurlu Mehmed (ö. 882/1477) ve Yakub (ö. 896/1490) beylerin yanında bulundu; onlara kasideler sundu. Çok seyahat etti ve 892/1487 yılı civarında Herat'ta Alî Şîr Nevâ'î, Mîrzâ Hüseyin, Câmî ve Binâyî ile buluştu[4]; Nevâ'î ise Basîrî adına bir muamma[5] yazarak onu çevresine tanıttı (Çavuşoğlu, 1992: 105; Kurnaz, 1999: 139). 897/1491 yılı civarında kısa bir süre İstanbul'da bulunan şâir, o dönem kazasker olan Müeyyedzâde'den "askerî tevliyet" talep etmiş, ancak Müeyyedzâde'nin "şefkat bir marazdur ol bizde yokdur" dediğini işitmiş ve Müeyyedzâde için şu beyti söylemiştir (Âşık Çelebi, 1994: 195; Hasan Çelebi, 1989: 214-5):

Mansıb-ı vaslın dirîg eyler bu ben üftâdeden
Dil-berüm bî-rahmrek olmış Müeyyedzâdeden

Basîrî bir ara Akkoyunlu hükümdarı Göde Ahmed Bey'in müsahibi oldu. Göde Ahmed Bey tarafından elçilik göreviyle 901/1496-97 tarihinde II. Bâyezîd'e gönderildi ve geri dönmeyip evlenerek İstanbul'da kaldı (Sehî Bey, 1980: 201; Çavuşoğlu, 1992: 105).

Âşık Çelebi, yanında Câmî ve Nevâî'nin kitapları, gazelleri ve sipâriş-nâmeleri (Âşık Çelebi, 1994: 195), Hasan Çelebi, Câmî ve Nevâî'nin gazelleri ve sipâriş-nâmeleri (Hasan Çelebi, 1989: 214), Beyânî, Câmî ve Nevâî'nin gazelleri ve nâmeleri (Beyânî, 1997: 45), Âlî, Câmî ve Nevâî'nin terbiyet-nâmeleri (İsen, 1994: 152) olduğu hâlde Basîrî'nin Sultân II. Bâyezîd zamanında Anadolu'ya geldiğini belirtmişlerdir. Latîfî, Alî Şîr Nevâî'nin Dîvânı'nı Anadolu'ya ilk önce Basîrî'nin getirdiğini kaydeder (Latîfî, 1990: 128). Ayrıca kaynaklarda Basîrî'nin Anadolu'ya geldiğinde II. Bâyezîd'in damadı Uğurlu Sultân Ahmed'in musahibi olduğunu ve Anadolu'da kaldığını belirtilmektedir (Âşık Çelebi, 1994: 195; Hasan Çelebi, 1989: 214). Basîrî bu sırada Tâcîzâde Câfer Çelebi, Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi (Çavuşoğlu, 1992: 105), daha sonra da Defterdar İskender Çelebi'nin (Âşık Çelebi, 1994: 195; Hasan Çelebi, 1989: 214) yanında bulunmuş, onların destek ve yardımlarını görmüştür. Saraydan ve dönemin ileri gelenlerin-

---

4 Âşık Çelebi Herat'ta asrın önde gelenlerinden olan Hüseyin Baykara, Nevâî, Câmî ve Binâyî'nın hizmetinde bulunduğunu kaydeder (Âşık Çelebi, 1994: 195).

5 Bu muammayı ihtiva eden tavsiyename, bazı mecmualarda "Nevâî Nâmesi adıyla kaydedilmiştir (Çavuşoğlu, 1992: 105).

den ilgi ve iltifat gören Basîrî'nin Padişah hazinesinden sâlyânesi ve Ayasofya zevâidinden ise ulûfesi (Âşık Çelebi, 1994: 195; Hasan Çelebi, 1989: 214) dışında, padişaha ve devrin ileri gelenlerine takdim ettiği kasidelerine karşılık aldığı câizelerle geçimini sağladı (Çavuşoğlu, 1992: 105). Nitekim Basîrî, Sultân II. Selîm'e yazdığı bir kasidesinde durumunun kötü olduğunu bildirerek sultandan yardım ister:

Ey âftâb-ı devlet vey sâye-i Hudâ
Ey Hâtem-i zamâne ey şâh-ı dîn-penâh

Çeşm-i 'inâyetile Basîrî kuluna bak
Kim hâli zülf gibi perîşândur vü tebâh

Ancak kaside sunduğu zaman kendisine câize vereceğini vadettiği hâlde vermeyenler de olmuştur. Basîrî bunları yazdığı şiirlerle hicvetmiştir. Nitekim Zeyrekoğlu kazasker olduğunda Basîrî ona bir kaside takdim etmiş. Bunun üzerine Zeyrekoğlu, Basîrî'ye câize vereceğini vadetmiş, ancak vermemiş. Bunun üzerine Basîrî onun hakkında şu şiirleri söylemiştir (Âşık Çelebi, 1994: 197):

Zeyrekoglına şâ'irün birisi
Medh iletdi vü devlete irdi

Ger sorarsan ne virdi câ'izesin
Lutflar itdi va'deler virdi

Ey muhît-i ulûm ki mahzan
Katredür ilmünüz yanında deniz

Didinüz virelüm sana sadaka
Va'deden gayrı nesne virmedünüz

Tezkirelerde Basîrî'nin nüktedanlığı özellikle vurgulanmıştır. Hasan Çelebi, Basîrî için "fünûn-ı letâ'ifün nâkıd u basîridür" (Hasan Çelebi, 1989, C. I: 214) diyerek onun bu özelliğini dile getirmiştir. Nükteleri genellikle hezl ve hicv özelliği taşıdığı hâlde devletin ileri gelenlerinin meclislerinde aranan bir kişi olduğuna bakılırsa kaba ve kırıcı olmadığı, dinleyenlere zevk verdiği söylenebilir (Çavuşoğlu, 1992: 105). Âşık Çelebi, Basîrî'nin bu özelliğini şöylece ifade eder: *Eş'ârı gâh cidd ü gâh hezlü güftârının ba'zı mûcib-i tahsîn ü âferîn ve ba'zı lâyık-ı levm ü 'azl idi. Ashâb-ı devlet ile latîfesi barışurdı ve her meclisün nemegi olup sözleri şîr ü şekker gibi karışurdı. Erbâb-ı devleti tonadur yine kaftanların giyer ve a'yân u câh u rütbete latîfe yüzinden zehrler içirür yine ni'metlerin yirdi* (Âşık Çelebi, 1994, C. II: 195).

Basîrî bazı dostları ile Revânî'nin evine gidip aç kaldıklarında şu kıtayı söylemiştir[6] (Âşık Çelebi, 1994: 198; Hasan Çelebi, 1989: 217):

6 Basîrî'nin bu kıt'ayı söylemesinin sebebini Latîfî şu şekilde anlatmaktadır: *Rivayet edilir ki adı geçen bir gun rahmetli Revânî'ye gitmiş ve karşılık umarak bir kaside sunmuş Revânî*

Revânîyle meger pinti Hamîdün
Bir aradan yaradılmış revânı

Birinün nânı vasfı lâ-yezûkûn
Birinün suyı na'tı len-terânî

Velî Pinti Hamîdün nânı yine
İki ol denlüdür âb u revânı

Basîrî *Letâif*'inde mülâzımlara lakaplarına uygun çeşitli kadılıklar vermiştir. Bunlar şunlardır: Müselmân Hasan[7]'a Îmân Hisarı, Uzun Muslihiddîn[8]'e Boyabad Hisarı, Hasan'a Çubukâbâd[9], Köpek Bâli'ye Yalakâbâd[10] (ölünce Haç dimeyeler ol dahı bizüm günâhımuz afv ide), Sarı Gürze Kızıl Ağaç, Oturak Süpürge'ye Aksaray, Kartal'a Kuzguniyye Medresesi (begenürse hûş est begenmezse kûş est), Âhî'ye Göynük[11], Elsüzoğlı'na İl Yazıcılığı, Basîrî'ye (yani kendisine alaca hastalığı olduğu için) Alacahisar, bu risâleyi sunduğu vezire de Sultanönü Sancağı[12] (Âşık Çelebi, 1994: 196; Hasan Çelebi, 1989: 215). Basîrî başka bir latifesinde ise çeşitli gruplara hamamlar vermiştir: Müderrislere Müftü Hamamı, mülâzımlara Kazasker Hamamı, gidilere Çardaklı Hamamı, avretlere Alaca Hamam, ergenlere Azablar Hamamı, hamallara Sırt Hamamı, cüllâhlara Çukur Hamamı ve dilberlere Vefâ Hamamı (Hasan Çelebi, 1994: 215).

Basîrî 941/1534-35 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir (Âşık Çelebi, 1994, C. I: 196; Hasan Çelebi, 1989, C. I: 217). Âşık Çelebi, Basîrî'nin öldüğünde 70 yaşlarında olduğunu kaydeder (Âşık Çelebi, 1994, C. I: 196). Basîrî öldüğü

Bey de elinin açıklığını göstermek ve cömertliğinin çokluğunu belirtmek amacıyla birkaç akçe yollamış. Meğer gönderilen akçe miktarı onmuş ve onun da beşi bakır, beşi kurşunmuş. Basîrî bu duruma çok gücenmiş ve bu birkaç beyitle onu kınayıp pintilikle suçlamış (Latîfî, 1990: 129). Ayrıca Latîfî, Basîrî'nin bununla ilgili olarak şu beytini de zikreder (Latîfî, 1990: 130):

Vardum Revânî matbahına tu'me isteyü
Gördüm horandasını acından köpük kusar

7 Beyânî Tezkire'sinde Müselmân Hüseyin şeklinde kayıtlıdır (Beyânî, 1997: 45)

8 Beyânî Tezkire'sinde Uzun Mustafa şeklinde kayıtlıdır (Beyânî, 1997: 45).

9 Kınalızâde ve Beyânî Tezkirelerinde "Haşeri Hasan'a Çubuk Ovası" şeklinde geçmektedir (Hasan Çelebi, 1989: 215; Beyânî, 1997: 45).

10 Kınalızâde Tezkiresi'nde "Köpek Bâli'ye Yalag Ova" şeklinde geçmektedir (Hasan Çelebi, 1989: 215).

11 Kınalızâde Tezkiresi'nde "Âhî'ye Göynük Kazası" şeklinde geçmektedir (Hasan Çelebi, 1989: 215).

12 Bu konuyla ilgili olarak *Meşâirü'ş-şuarâ*'da şöyle bir anekdot anlatılmaktadır: *...bu risâle-i bedî'ül-mekaleyi itmâm itdükde bir vezîre sunar ki zamânda sultânlardan birini alup dugun tedârikinde imiş. Meger vezîr erbâb-ı tab'a mâ'il ve mezâyâ zevkı derecesine vâsıl ımış. Monla Basîrî yârâne mansıblar virmişsin bize hisse yok mı bu kadar mansıb içinde bize de bir mansıb çok mı dir. Merhûm ale'l-fevr sultânımın hâline muvâfık gördüm Sultanoni sancagını virdüm dir* (Âşık Çelebi, 1994: 196).

zaman Edirnekapısı dışında birçok şâirin kabrinin bulunduğu bir mezarlığa defnedilmiştir (Çavuşoğlu, 1992: 105).

Eserleri:

Türkçe Divan: Kâtib Çelebi, Basîrî'nin Türkçe Divan'ının olduğunu kaydeder[13] (Kâtib Çelebi, trhs., c. I: 780). Ancak Basîrî'nin bahsedilen bu eserin müstakil bir nüshasına henüz rastlanmamıştır. Basîrî'nin Türkçe şiirleri toplu hâlde *Farsça Divan*'ının sonunda yer almaktadır. Basîrî'nin burada 1 kaside, 46 gazel ile bazı kıta ve beyitleri vardır. Mehmed Çavuşoğlu XVI. Asır nazire mecmualarında bazı Türkçe şiirlerine rastlanıldığını belirtmektedir (Çavuşoğlu, 1992: 105).

Farsça Dîvân: Bilinen tek nüshası şâirin kendi hattı ile yazılmış olup Süleymaniye Kütüphanesi[14]'ndedir. Bu nüshanın başında (1a-229a) Hâce-i Cihân Mahmûd b. Muhammed el-Gîlânî'nin *Riyâzetü'l-inşâ* adlı eseri vardır. Bu divan bir mukaddime, 23 kaside, 121 gazel ve çoğu tarih kıtalarından oluşmaktadır (Çavuşoğlu, 1992: 105).

Letâif: Basîrî'ye asıl şöhretini kazandıran bu eserdir. Ancak bu eserin tamamı henüz ele geçmemiştir. Şâirin derlenmiş latifelerinin yer aldığı eksik bir nüsha Konya Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İkinci ağızdan nakledilen bu latifelerin bazılarını, Lâmiîzâde Lem'î Çelebi'nin derlediği ve babasına atfedilen letâif içinde bulmak mümkündür. *Letâif*'te yer alan latifelerin bir kısmı ise Basîrî'nin çağdaşı şâirlerle diğer sanat ve fikir adamlarını iğnelediği fıkraları ihtiva eder (Çavuşoğlu, 1992: 106).

Bengî-nâme: Basîrî'nin böyle bir eseri olduğunu Âşık Çelebi belirtmektedir (Âşık Çelebi, 1994, C. I: 196). Ancak bu esere henüz rastlanmamıştır.

Ayrıca kaynaklarda Basîrî'nin güzel ve benzersiz tarihlerinin olduğu kayıtlıdır. Bunlar şunlardır:

Kanuni Sultân Süleymân'ın oğlu, Cihângîr'in 937/1537-38'de doğduğunda şu târîhi demiştir (Âşık Çelebi, 1994: 197; Hasan Çelebi, 1989: 216):

Cihângîred be-tevfîk-i İlâhî

Rodos'un fethedildiği tarih olan 929/1523'ü bir mısrada üç kere ifade etmiştir (Âşık Çelebi, 1994: 197; Hasan Çelebi, 1989: 216):

Fütihat mâ-feteha ütimme fethü tâm

Kanuni Sultân Süleyman'ın Belgrad'ı fethettiği 925/1519 tarihini ise şu tarih şiiriyle ebedileştirmiştir (Âşık Çelebi, 1994: 197; Hasan Çelebi, 1989: 216):

---

13 Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zunûn* adlı eserinde Basîrî'nın Türkçe Dıvan'ı olduğunu belirttikten sonra, O'nun *Zübde* isimli eserde dört beyti olduğunu kaydetmektedir (Kâtib Çelebi, trhs., C. I: 780). Kanaatimize göre, Kâtib Çelebi Basîrî'nin Türkçe Divan'ını görmemiş, *Zübde* isimli eserde gördüğü 4 Türkçe beyitten hareketle böyle bir kanaate varmıştır.

14 Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi, Nu. 292, vr. 229b-281a.

Mu'în-i dîn-i Hak Sultân Süleymân
Ki dergâhına olmışdur felek sath

Cihâdını işidüp rûh-ı Kudsî
Zebân-ı hâl birle eyledi medh

Anunçün dindi fethine bu târîh
Bilâd-i Engürüsi eyledi feth

Basîrî'nin Türkçe Şiirleri ve Şâirliği

Basîrî, şâirlerin gerçek isimlerinin dışında mahlas alma geleneğine uymuş, hem Farsça hem de Türkçe şiirlerinde "Basîrî" mahlasını kullanmıştır. Basîrî'nin şiirlerinde geleneğe bağlı kalarak temeddühe yer verdiği görülür:

Ma'nâ-yı hâsdur *Basîrî* sözüm
Hîç dîvândan isti'ârem yok

Basîrî'nin şiirlerinde "aşk" konusu önemli bir yer tutar.

Aşk pîrinin nasihati varken nâsihin öğüdüyle 'cünûn'luğu terk edemeyeceğini söyleyen şâir:

Pend-i nâsıhla ne imkân kim kılam terk-i cünûn
'Işk pîrinden benüm gûşumda pendüm variken

aşk dersinin tekrar edilmesiyle âkillerin 'mecnûn' olduğunu belirtir:

İder 'âkilleri mecnûn Basîrî
Kaçan kim 'ışk dersin ide tekrar

Bu durumundan dolayı halk arasında rüsva olmuştur:

'Işk içinde bulmışam rüsvâ-yı halk efsâne hem
'Âkil aglar hâlüme derdünden u dîvâne hem

Kendisi dert hangâhında 'aşk pîri', âhı 'asa', yüreğinden akıttığı kanlı damlalar ise 'mercan tesbih'idir:

Pîr-i 'ışkam hânkâh-ı derdde âhum 'asâ
Hûn-ı dilden katreler tesbîh-i mercânum durur

Zaten kendisi 'aşk ehli'dir:

Bu mukarrer ki cihânda her işün var ehli
'Işk ehlin sorarısan benüm ey yâr ehli

Gizli olan aşkını ise çektiği 'âh' ile ortaya çıkarmıştır:

Pinhân idi halka 'ışkum ammâ
Bir âhile gönlüm eyledi fâş

Ayrıca şâir 'nâsıh'tan kendisine aşkını terk etmesini söylemememesini ister:

Dime nâsıh bana kim kıl terk-i 'ışk
Pendle Mecnûn kaçan olur lebîb

Basîrî, Doğu edebiyatında âşıkın timsali olan Mecnûn ve Ferhâd ile kendisini mukayese etmiş ve âşıklık konusunda onlardan daha üstün olduğunu şiirlerinde ifade etmiştir:

Ey gönül ger Leyli görmek dilerisen yâri gör
Ger dilersen görmege Mecnûnı gel ben zârı gör

Taşlarla dögündügin Basîrî
Ferhâd görürse diye adaş

'Işk içinde 'âkil olurdı idüp terk-i cünûn
Ey Basîrî görse ger şeydâlıgun Mecnûn senün

Mecnûn egerçi pâdişeh-i mülk-i 'ışk idi
Şimdi benüm yirinde şehinşâh-ı gam

Nitekim 'defter-i 'uşşâk'da Basîrî'nin hâlini gören 'hattât-ı sun' ' onun adını sabitleştirirken Mecnûn'unkini oradan kazımıştır:

Defter-i 'uşşâkda hâlüm görüp hattât-ı sun'
Adumı sebt eyledi Mecnûnun ismin itdi hek

Basîrî, yer yer sevgilinin kendisine ettiği eza ve cefayı da dile getirir:

Kamu agyâra yâr itdi terahhum
Bana ne yâr rahm eyler ne agyâr

Gâh cevrin çekerem ol senemün geh sitemin
Yâr itdügini ben bî-dile agyâr itmez

Ne yürekle dilüm varur k'idem şerh
Okından çekdigüm çok çok belâlar

Ancak Basîrî, sevgilinin bu eza ve cefalarını âdet hâline getirmiştir:

Biz anun derdine 'âdet itmişüz
Başımuz agrıtma billâh ey tabîb

Çünkü bunlar şâir için yazılmış birer lutuftur:

Geh cevr vü geh cefâ vü gehî zülm vü geh sitem
Çokdur keremlerün ben anun kankısın diyem

Basîrî'nin şiirlerinde tasavvufun da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir:

Sürme-i 'ayne'l-yakînden zâhidâ çek gözüne
Nûr-ı Hakkı görmek istersen gel ol dîdârı gör

Dost dîdârın Basîrî görmek istersen eger
Hᵛâb-ı gafletden basîret çeşmini uyarıgör

Dahı tasdî' itmez oldı kesret-i renc-i humâr
Ey gönül meyhâne-i vahdet olalı meskenün

Ey Basîrî ger basîret ehliyisen gözün ac
Kim Toludur nûr-ı Hakdan mescid ü meyhâne hem

Şu gazel ise tamamen tasavvuf düşüncesi ile kaleme alınmıştır:

Bûm-ı meyüm k'ola bu vîrânile ülfetüm
Sidre üzre âşiyân itmiş hümâ-yı himmetüm

Yârdan özge bu gönlüm hânesinde kimse yok
Şükr kim agyârdan hâlî olupdur halvetüm

Halvet-i ins içre tenhâ sanma ey zâhid beni
Kudsî vü rûhânîlerdür her gice hem-sohbetüm

Ben fenâ meyhânesinün rindiyüm ey mugbeçe
İdilecek hışt-ı serhum ile levh-i türbetüm

Çûb-i rezden baña tâbût eyle ey pîr-i mugân
Bâde-i 'ışk olıcak âhir nefesde şerbetüm

Dergeh-i pîr-i mugândan kim sa'âdetkânidür
Ey Basîrî gitme kim bu bâbdandur devletüm

Basîrî'nin Türkçe şiirlerinde dikkati çeken önemli bir özellik ise yaşadığı dönemin yemek isimlerini içersine alan ve şâirin hangi yemekleri sevdiği hangilerini ise sevmediğini dile getiren iki gazelidir. (Bak. Gazel XLII ve XLIV)

Basîrî'nin şiirleri vezin, kafiye ve redif bakımından hemen hemen kusursuz, söyleyişi rahattır. Çağdaşı şâirlerin çoğunun mânâ üzerinde yaptıkları sanat oyunlarına Basîrî'de pek rastlanmaz (Çavuşoğlu, 1992: 105).

Latîfî, "Ömrünün çoğunu Osmanlı ülkesinde geçirdiği için şiir tarzında, Türkçe yazan Osmanlı şâirleri üslubunu benimse"diğini, "beğenilen güzel gazelleri ve makbul Farsça, Türkçe şiirleri" olduğunu belirtir (Latîfî, 1990: 128). Âlî, "Türkî ibârâtı zebân-ı vukû' didükleri ıstılâhâtı 'Acemligine göre eyü zabt itmişdür" (İsen, 1994: 152) diyerek Osmanlı Türkçesini kullanmadaki maharetini över. Muhammed-i Kazvînî güzel şiir söylediğini kaydeder (Nevâî, 1323: 382; Kartal, 2000:)

Daha önceleri şiirlerini tezkire yazarlarının deyişiyle "Âcemâne" yazan Basîrî, Anadolu'da uzun süre kaldığı için adeta buralı olmuş, şiirlerini de Osmanlı şâirlerinin diliyle söylemiştir[15]. Bu durum Türkçe şiirleri okunduğu zaman açıkça görülmektedir. Başta Zâtî, Kandî ve Keşfî olmak üzere XVI. Asrın ilk çeyreğinde yaşamış olan şâirlerle görüşmüş ve dostluklar kurmuştur (Çavuşoğlu, 1992: 105). Ayrıca Osmanlı şâirleriyle aynı dili konuştuğu için onlarla arasında pek çok münazara ve muhavere geçmiştir (Sehî Bey, 1980: 202).

---

15 Gelibolulu Âlî, Basîrî'nin bu özelliğini şu şekilde beyan eder: *El-hak Türkî ibârâtı zebân-ı vukû' didükleri ıstılâhâtı Acemligine gore eyü zabt itmişdür* (Isen, 1994: 152). Latîfî ise bu konuda şöyle söyler: *Ömrünün çoğunu Osmanlı ülkesinde geçirdiği için şiir tarzında, Türkçe yazan Osmanlı şâirleri üslûbunu benimsemiştir* (Latîfî, 1990: 128)

Kaynakça

Âşık Çelebi; (1994) *Meşa'irü'ş-şu'ara [İnceleme - Tenkitli Metin]* 2 Cilt, (Hzr. Filiz Kılıç), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi].

Basîrî; *Türkçe Divan* (*Farsça Divan*'ın sonunda), Süleymaniye Ktp. Âşır Efendi, Nu. 292.

Beyânî, Mustafa bin Carullah; (1997), *Tezkiretü'ş-şuarâ*, (Hzr. İbrahim Kutluk), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi - Sa. 7, Ankara.

Çavuşoğlu, Mehmed; (1976), "Kanunî Devrinin Sonuna Kadar Anadolu'da Nevâyî Tesiri Üzerine Notlar", *Mehmed Çavuşoğlu Armağanı*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, ss. 75-90.

Çavuşoğlu, Mehmed; (1992), "Basîrî (ö. 941/1534-35)" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul, s. 105-6.

Hasan Çelebi, Kınalı-zade; (1989), *Tezkiretü'ş-şuarâ*, (Hzr. İbrahim Kutluk), Cilt: I, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVIII. Dizi - Sa. 41, Ankara.

Hayyâmpûr, Doktor A.; (1368), *Ferheng-i Suhenverân*, Du Cild, Çâp-hâne-i Fecr-i İslâm, Çâp-i Evvel, Tehrân.

Itzkowitz, Norman; (1997), *Osmanlı İmparatorluğu ve İslâmî Gelenek*, Şûle Yayınları

İsen, Mustafa; (1994), *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını - Sayı: 93, Tezkireler Dizisi - Sayı: 2, Ankara.

İsen, Mustafa; (1997), "Yürü Var Gel Araptan Ya Acemden", *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları: 200, Kaynak Eserler: 34, Ankara, ss. 305-15.

Kartal, Ahmet; (1999), *Osmanlı Medeniyetini Besleyen Kültür Merkezleri (XI. Asırdan XVI. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebiyatı ve Fars Edebiyatının Münasebetleri)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara [Basılmamış Doktora Tezi].

Kartal, Ahmet; (2000), "Alî Şîr Nevâî'nin *Mecâlisü'n-nefâ'is* İsimli Tezkiresi ve XVI. Asırda Yapılan Farsça İki Tercümesi", *Bilig*, Sayı: 13, Bahar, Ankara, ss. 21-65.

Kâtib Çelebi; (trhs.), *Min-Kitâbi Keşfi'z-zunûn 'An-Esâmî'l-Kütübi ve'l-Funûn*, (Mukaddime: Âyetullâh el-Azmî, es-Seyyid Şehâbeddîn en-Necefî el-Meraşî), Beyrut-Lübnan [Şerefettin Yaltkaya ve Kilisli Rifat Bilge tarafından hazırlanıp yayınlanan eserden ofset baskı].

Kurnaz, Cemâl; (1999), *Türkiye - Orta Asya Edebî İlişkileri*, Akçağ Yayınları: 289, Kaynak Eserler: 75, Ankara.

Latîfî; (1990), *Latîfî Tezkiresi*, (Hzr. Mustafa İsen), Kültür Bakanlığı Yayınları: 1120, 1000 Temel Eser Dizisi: 149, Ankara.

Nail Tuman; *Tuhfe-i Nâ'ilî*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığı Kütüphanesi No. B. 870, Cilt: 1

Nevâî, Mîr Nizâmeddîn Alî Şîr Nevâî; (1323), *Mecâlisü'n-nefâis*, (be-Sa'y u İhtimâm: Ali Asgar Hikmet), Tehrân [Bu eserin 1-178. sayfaları Fahri-yi Heratî'nin, 179-409. sayfaları ise Kazvînî'nin *Mecâlisü'n-nefâis* tercümesini kapsamaktadır.].

Nevâî, Alî Şîr Nevâî; (1960), *Mecâlisü'n-nefâis*, (Tayörlovçı: Suyima Ganieva - Mesul Muharrir: Vohid Zahidov), Özbekistan SSR Fahlar Akademisi, Taşkent.

Nevâyî, Ali Şîr Nevâyî; (1996), *Muhâkemetü'l-lugateyn [İki Dilin Muhakemesi]*, (Hzr. F. Sema Barutçu Özönder), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 656, Ankara.

Riyâzî; *Riyâzü'ş-şu'arâ*, Nuruosmaniye Kütüphanesi Nu. 3724.

Sâmî, Şemsettin Sâmî; (1996), *Kâmûsu'l-a'lâm*, 6 Cilt, Tıkıbasım/facsimile, Kaşgar Neşriyat, Ankara

Sehî Bey; (1980), *Tezkire "Heşt-Behişt"*, (Hzr. Mustafa İsen), Tercüman 1001 Temel Eser: 152, İstanbul.

Süreyyâ, Mehmed; (1311), Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, 4 Cilt, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

ŞİİRLER

I

Leyli-i zülfüñden olalı bu sevdālar bize
Uydılar Mecnūn gibi āhū-yı ṣaḥrālar bize

Nāle ḳılur her nefes ṭaġlar fiġānum ışidüp
Keff-i mevcile dögünür cümle deryālar bize

Düşde gördum zülfüñi oldum perīşān 'āḳıbet
Gör ne te'sīr eyledi āḫir bu rü'yālar bize

Yüzın örter benden ol māhuñ bu zülf-i 'anberīn
Ne kara gün oldı ol zülf-i semen-sālar bize

Fitneden fāriġ yürurken ey Baṣīrī āh kim
Başladı başdan 'itāb ol çeşm-i şehlālar bize

II

Senüñ derdüñden ey şūḫ-ı cefā-kār
Belā bu kim ne saġam ben ne bīmār

Ne gül ḳalur bu gülşende ne ġonçe
Gerek sen göñlüñ açuḳ ṭut gerek ṭar

Ṣabā bu reşkden kim öpdüm izin
Özin yirden yire ursa yiri var

Ḳamu aġyāra yār itdi teraḥḥum
Baña ne yār raḥm eyler ne aġyār

İder 'āḳilleri Mecnūn Baṣīrī
Ḳaçan kim 'ışḳ dersin ide tekrār

III

Var mı bir nāle ki ġamdan dili bīmār itmez
N'ideyüm n'eyleyeyüm āh saña kār itmez

Naḳd-i cān aldı dehānuñ ider inkār baña
Ne ḳadar yalvaruram zerrece iḳrār itmez

Gāh cevrin çekerem ol ṣanemüñ geh sıtemin
Yār itdügini ben bī-dıle aġyār itmez

Gösterürdüm nic'olur şīve-i erbāb-ı vefā
N'eyleyem tāli'-i dūn yārı baña yār itmez

Var mı bir dem ki Baṣīrī gözini girye ilen
La'l-i nābuñ hevesiyile güher-bār itmez

IV

Ḳoparduñ ḫaṭṭ u ḫālüñden belālar
Nicesi olmasunlar mübtelālar

Hemān cān ḳaldı gitdi ṣabr u ṭāḳat
Ayında ol ḳaragözler elalar

Ne yürekle dilüm varur k'idem şerḥ
Oḳından çekdigüm çoḳ çoḳ belālar

Çıḳarsa göklere āh u fiġānum
Felek ṭasına āvāze ṣalalar

Eger cevri buyısa cānıla dil
Baṣīrī ṣanma kim saña ḳalalar

V

Ḳande varam sāye-i serv-bülendüm variken
Kime ḳul olam senüñ gibi efendüm variken

Şerḥ-i derd-ı 'ışk āḫir kime taḳrīr eyleyem
Bir göñül adlu muṣāḥıb-i derd-mendüm variken

Ey perī mekr-i raḳīb-i dīv-sīretden ne ġam
Ḫāl-i ruḫsāruñ gibi odda sipendüm variken

Pend-i nāṣıḥla ne imkān kim ḳılam terk-i cünūn
'Işḳ pīrinden benüm gūşumda pendüm variken

Baña ḳurtulmaḳ perīşānlikden olmışdur muhāl
Ṭurra-i cānān gibi boynumda bendüm variken

Gülşen-i 'ālemde hergiz egmeyem bir serve baş
Ey Baṣīrī kāmet-ı serv-bülendüm variken

VI

Hem-nefes olalı cān nāle vü efġānlar ıle
Mūmdur yanmaga dil şem'-i şebistānlar ıle

Serv-i sāmān nedurur künc-i ḫarābātda kim
Ḫōşdurur sohbetımiz bī-ser ü sāmānlar ile

Bız semen çıhrelerüñ ḫadle ḫaṭın görelüm
Bāgbān eglenı ṭursun gül ü reyḥānlar ıle

Cümle-ı ḫalḳ-ı cihān derdıne dermān ister
Bız Ḫudādan dıleriiz derd bī-dermānlar ile

Sen ṣalın nāzıle biz dīde vü dil dürcin açup
La'lile dür ṣaçalum yoluña dermānlar ile

Ey Basīrī n'ıderüz daḫı selāmet yaḳasın
Çün melāmet yürürüz çāk-i girībānlar ile

VII

Ey göñül ger Leyli görmek dilerseñ yāri gör
Ger dilerseñ görmege Mecñūnı gel ben zārı gör

Serv-ı ra'nā gerçi çoḳ gördüñ velī gel ey ṣabā
Nāz gül-zārında bitmiş ol ḳad u reftārı gör

Gözlerüñ bīmārıdur la'lüñden umar dil şifā
Ey Mesīḥam bir nefes luṭfile gel bīmārı gör

Ḫār u gül görmek dilersen bir arada ey ṣabā
Hīç varma gülşene gel yārile aġyārı gör

İstemezseñ ey göñül kim çāk ola ten cübbesi
Yakañı hicrān elinden vaṣlile ḳurtarıgör

Sürme-i 'ayne'l-yakînden zāhidā çek gözüñe
Nūr-ı Ḥaḳḳı görmek isterseñ gel ol dīdārı gör

Dōst dīdārın Basīrī görmek isterseñ eger
Ḫ^{v}āb-ı ġafletden baṣīret çeşmini uyarıgör

VIII

Kirpigüñ ucından ey zībā ḥabīb
İgne yimiş ite dönmişdür raḳīb

Biz anuñ derdıne 'ādet itmışüz
Başımuz agrıtma billāh ey ṭabīb

Gül yüzınden ayru ṭar olmış yirı
Vechı var feryād iderse 'andelīb

Dime nāṣıh baña kim ḳıl terk-i 'ışḳ
Pendle Mecnūn ḳaçan olur lebīb

Gel Baṣīrīden işitgil bir nefes
Andan öñ kim diyeler miskīn ġarīb

IX

Bir yaña ta'n-ı rakīb u bir yaña cevrüñ senüñ
Dād elınden dōstuñ feryād elinden düşmenüñ

N'eyleyem ben ḫil'at-i sincāb geyüp dōstlar
Kim baña ḫākısteri sincāb olupdur külḫanuñ

Rūşen ıden külbe-ı aḥzānumı āhum yeter
Zerrece gözüme görinmez żiyāsı revzenüñ

Seng-i ḫārādur senüñ sīneñde olan dil velī
Bu 'acāyib hāl kim rūh-ı muṣavverdür tenüñ

Daḫı tasdī' ıtmez oldı keṣret-i renc-i ḫumār
Ey göñül meyḫāne-i vaḥdet olalı meskenüñ

'Işk ıçinde 'āḳıl olurdı idüp terk-ı cünūn
Ey Basīrī görse ger şeydālıguñ Mecnūn senüñ

X

Bilürmen çihremüñ rengin çemende za'ferān görgec
Gözümdin sanuram düşmışdürür her yerde kan görgec

Ḳararur gözlerüm başuma sevdālar çakar her dem
Perīşān kākülüñ zülfüñ kemendın nāgehān görgec

Çenārından çeker el servden ümīd ḳat' eyler
Boyuñ reftārın ey serv-ı ḫırāmān bāgbān görgec

Senüñ şemşīrüñ üzre cān vırürse yok 'aceb göñlüm
Bilürsın kım n'olur hāli susuz āb-ı revān görgec

Basīrī yüzüñe ḳarşu göñül aḥvālını söyler
'Aceb mı söylese dīvāne māh-ı āsumān görgec

XI

Geh cevr ü geh cefā vü gehī zülm ü geh sıtem
Çoḳdur keremlerüñ ben anuñ ḳanḳısın diyem

Mülk-i vücūd gözüme ṭar oldı ey refīk
Göster baña ki kanda durur vādı-yi 'adem

Dirlik muhāldür baña 'ālem içınde kım
Gerdūn-ı dūn ıçürdi baña em yırine sem

Mecnūn egerçı pādişeh-i mülk-i 'ışk idi
Şimdi benüm yırinde şehıhşāh-ı ġam

Dīvān yakar Basīri yazılursa bu gazel
Yā Rab bu şi'ri kande idem ṣoñıcı raḳam

XII

Gül eger buyısa baña gül-'iẕārum gül yiter[16]
'Ārife bir gül yıterse baña yarım gül yıter

Sen temāşā-yı gül it baña gözümden düşdı ki
Ḳaṭre ḳaṭre ḳan yaşum ey gül-'iẕārum gül yıter

Lāle-zārı n'eylerem gülşen gülinden ısterem
Açılan bāğ-ı ruḫundan lāle-zārum gül yıter

Hīç meyl itmez göñül naḫle ey bāğbān
Yüri gül-zāruñ saña baña nigārum gül yiter

Ey Basīrī n'eylerem pür-gül kenār u dāmenı
Kim tolu ḫūn-ı ciger bırle kenārum gül yiter

XIII

Iki süret ḫūbdur Haḳdan baña olsa nasīb
Ol mehüñ yüzini gormek görmemek rūy-ı raḳīb

Ḫāl-i müşgīn 'ārıż-ı kāfūrun üzre ṣanasın
Hindu-yi mıskīndurur kim Rūma düşmişdür garīb

İtmegıl zāyi' baña sen yoḳ yire dermānuñı
Derdmend-i 'ışḳa dermān mı bulunur ey ṭabīb

Pür degül bülbül-i tende kım güli vasf itmege
Başdan ayağa zebān olmış çemende 'andelīb

Ey Basīrī ser-be-ser ḫākister olur ḳāyināt
'Āleme ger düşse āhuñ āteşınden bır lehīb

XIV

Dıl zebūn u leşker-i ġam bī-'aded
Yā İlāhe'l-'ālemīn senden meded

Muṣḥaf-ı hüsn ıçre ḳaddı bır elıf
Ol elif üzre mu'anber kaşı med

Serv-ḳadler gerçı çoḳ durur velī
Saña boydaş olımaz bır serv-ḳad

Yıḳmasun dıyü cihānı seyl-ı eşk
Kırpıgüm her yañadan bağladı sed

Diñle bır dem mācerā-yı eşkümı
Ḳapuña sāyıl gelüpdür ıtme red

Tā dehānuñdan ışıtdüm bir nefes
Ḫıżr gibı bulmışam 'ömr-i ebed

Ḫil'at-ı şāhiye baş ındirmezem
Ey Baṣīrī neme yitmez bir nemed

XV

Bu mukarrer ki cıhānda her işüñ var ehli
'Işk ehlin sorarısañ benüm ey yār ehlı

Sīnesın keff-ı terāzū gibi ṭaşlarla döge
Görse ey Yūsuf -ı Mıṣrī seni bāzār ehli

Görseler āteş-i āhum şererin maḥşerde
Tamunuñ odına ısına ḳamu nār ehli

'Ārı bır yaña koyup 'ışḳuña uydum ṣanma
Ya'ni kim 'āşık-ı şeydā olımaz 'ār ehli

Ey Basīrī göricek zülfine ṭolaşduġuñ
Bağlaya ḫidmetüñe bel kamu zünnār ehli

XVI

Ey beni mihr ü vefā bıgı ferāmūş eyleyen
Nālemı işitmeyüp gayruñ sözın gūş eyleyen

Sāġar-ı çeşmümden içdükce cıger kanın direm
'Işḳuña ey ġayr ıle her dem ḳadeh nūş eyleyen

Ḫıżr gibi 'ālem ıçinde bulur 'ömr-i ebed
Bir gice sen sīmber māhı der-āġūş eyleyen

Cübbesinı sabrımuñ derdile ṣad-çāk eyledi
Sen semen-ruḫsāreyi serv-i ḳabā pūş eyleyen

Ey Baṣīrī 'ālemi garḳ itdi ser-tā-ser meger
Dil tenūrından yaşuñ ṭūfānıdur cūş eyleyen

XVII

Kırpıgüñ siḥr okıdur ebrūlaruñdur yay aña
Bır benüm gıbi belā-keş ugrarısa vay aña

Bu ne ruḫsār-ı dıl-ārā olur ey sulṭān-ı hüsn
Kim felekde reşk ider mihr-i cihān-ārāy aña

Nāle ıtse 'āşık-ı dıl-ḫaste derdüñden senüñ
Ḥak budur kim bir nefes hem-dem olamaz nāy aña

---

16 Bu beyıt Latîfî Tezkiresi'nde şu şekilde geçmektedir (Latîfî, 1990. 129)
Gerçı kım dırler cihānda 'ārıfe bir gül yıter
'Ārife bır gül yıterse baña yārüm gül yiter

Ol kamer-ruḫ olmadıysa Yūsuf-ı Mısr-cemāl
Bes ne yüzden secde eylerler günile ay aña

Ḥāżır olmazsa Başīrī ḫāk-i pāk itdükce baḫş
Billāh ey çoḳ sevdügüm andan ḳoyasın hāy aña

XVIII

Ḫār-ı ġamdan ol ki şad-çāk oldı dāmenüm durur
Ol kı çākin kimsene dikmez girībānum durur

Meyl iderse baña n'ola her perī-ruḫsār kim
Dāġ yir yir sīnede mühr-i Süleymānum durur

Pīr-i 'ışḳam ḫānḳāh-ı derdde āhum 'aṣā
Ḫūn-ı dilden ḳaṭreler tesbīḥ-i mercānum durur

Ol siyeh-çeşmüñ cefāsıdur baña 'ayn-ı vefā
Ḳahrı anuñ maḥż-ı luṭf u derd-i dimāġum durur

Ruḫlarında ḫālile zülfüñ perīşān olduġı
Ey Başīrī ṣūret-i ḥāl-i perīşānum durur

XIX

Vaṣluñıla ṭāli'um bir laḥẓa fīrūz olmadı
Geldi nev-rūz u şeb-i hicrānımuz rūz olmadı

Her kişi 'ayş u ṭarabda ben ġam u endūhda
Ḫalḳa nev-rūz oldı ammā baña nev-rūz olmadı

Dīde-i giryānum ol çābük-süvāri göricek
Ol ḳadar aġladı meydānında kim toz olmadı

Çekdiler şām-ı ġamuñda āh 'āşıḳlar velī
Şu'le-i āhum bigi biri şeb-efrūz olmadı

Bezm-i miḥnetde Başīrī āh-ı ateş-bārla
Şem' gibi şükr kim bir laḥẓa bī-sūz olmadı

XX

Ben seni mülk-i dile şeh bilürem şāh bilür
Yüzüñe māh direm yigiregin Allāh bilür

Gün yüzüñ māhiyyetin ben ne bilem āy kım
Gün yüzüñ māhiyyetin mihr bilür māh bilür

Gelsün ikı gözümüñ birini mesken ḳılsun
Her kişi k'ol ṣanemüñ işigine rāh bilür

Dūr senden yine ey rūḥu revān ḫaste göñül
Gāh bilmez özini derdüñile gāh bilür

Ey Başīrī ne bilür sözüñi her ġāfil kim
Ehl-i taḥḳīk sözin merdüm-i āgāh bilür

XXI

Ḫalḳa cihān gülistān gülzār baña zindān
İl ġonce gibi ḫandān ben ebr gibi giryān

Her ḳaṭre ḳaṭre ḳan kim dökildı çeşm-i terden
Erbāb-ı 'ışka oldı tesbīḥ-i la'l u mercān

Gizler kemān kaşından müjgān oḳın benümçün
Kāfir gözüñe kı yā Rab n'itdüm a müsilmān

Geyüp ḳabā-yı gülgūn ey serv-ḳad ṣalınsañ
Ḳalmazdı ḫalk içinde çāk olmaduk girībān

Bır būseye habībüm cān almaġ eylemiş narḫ
Ta'cīl ıt Başīrī kim tīz olur peşīmān

XXII

Lebüñi tāb-ı mey-i nābıla gülgūn itdüñ
Yine ey gonce-dehen yüzüñi ḫūn itdüñ

Uyarup nergisüñi ḫᵛābumı gözden alduñ
Getürüp rā ḳaşuñı ḳāmetümi nūn itdüñ

Leb-i Şīrīnile 'āşıḳları itdüñ Ferhād
Leyli-yi zülfile 'āḳilleri Mecnūn itdüñ

Çeşm-i ser-mestüñı biñ ñaz u kirişmeyle yine
Fitne ḫᵛābından uyarduñ beni meftūn itdüñ

Ṣalduñ od ḫirmen-i ṣabrına Basīrīnüñ āh
Ey yüzi lāle lıbāsuñı çü gülgūn itdüñ

XXIII

Çarḫdur çeşmümı ḳılan pür-āb
Göreyin döne döne ola ḫarāb

Ser-i kūyuñdurur baña mescid
Ayaġun izidür baña miḥrāb

Seni görmek düşümde mümkin idi
N'eyleyem kim gözüme gelmez ḫᵛāb

Görmege irtifā'ını yüzüñüñ
Çeşmüm olmış bi'aynih usṭurlāb

Güle düşdı göñül lebüñ göricek
Ne müferrıh şarāb olur bu şarāb

Ḳandan olmış Baṣīrī müjgānuñ
Pāre pāre cigerle sīḫ u kebāb

XXIV

Didiyise boyuña zībā nihāl
Ṭoġrıya ey serv-ḳad yokdur zevāl

Zülf yüzüñde cemālüñ cīmidür
Ḫāl-i müşgīn noḳṭa-i cīm-i cemāl

Çīne ḳaşuñ server oldı Hinde zülf
Rūma yüzüñ ḫusrev oldı Şāma ḫāl

Geçdi ʻömrüm zülf ü yüzüñden ıraḳ
Āh eger böyle giçerse māh u sāl

Ey Baṣīrī daḫı nesne fikr it
Kim ġazel dimeyle ṣayd olmaz ġazāl

XXV

Ḫālî olmaz derd ü miḥnetden bu göñlüm meskeni
Tañrı gūyā kim belāyiçün yaratmışdur meni

Ḫāne-i derd u belādur ʻışḳ şehrinde tenüm
Gözlerüm her yañadan olmışdur anuñ revzeni

Sīne-i sūzānum içinde vaṭan dutan göñül
Beñzer ol dīvāneye kim mesken itmiş gülḫanı

Zaḫmını şemşīrüñüñ dimek diler dil dōstum
K'āteş-i āhıyile peykāndan itmiş sūzeni

Ey Baṣīrī rūz-i ʻömrüm āh u zārile giçer
Rūzgārum ger bunuñ gıbı giçerse vā beni

XXVI

Ten-i żaʻīf senüñ yārum armaġānumdur
Kim anda nāme-i sencīde üstüḫᵛānumdur

Tenūr-ı āteş-i ġam ola sīne-i sūzān
Anuñ içindekı od şuʻlesi zebānumdur

Kımesne bılmeyiser żaʻf u nā-tüvānlikden
Ki ben miyüm yire düşmış yaḫūd nişānumdur

Fiġān enīs şeb ü rūz vü nāle hem-nefesem
Elem müṣāḥib u ġam-ı yār mihribānumdur

Bu eşk-i sīmile oldum Baṣīrīyā ḥarāb
Gözüm ḳarası mihek-ḫānesi dükkānumdur

XXVII

Görmedüñ āh yüzi lālemizı
Dilber-i ʻanberīn külālemizi

İçmezüz şīşe-i felekden mey
Ger melāl eylese piyālemızı

Daʻva-yı ḳan ider göñül güzele
Bir güzel kul idüñ havālemizı

O ṣanem zīr ü bemm terāne ṣanur
İşidürse fiġān u nālemizi

Ey Basīrī o ḳara yüzlü raḳīb
Alile ala gözi alamızı

XXVIII

Bizümile ışüñ cefā efendi
Ādem mi döyer buña efendi

Sen baña ne deñlü kim sögersin
Ben saña ḳılam duʻā efendi

Senden nıçesi vefā uma dil
Çün ʻömrde yok vefā efendi

İḳbāl virürdı el ger itsem
Sen servle merḥabā efendı

Raḥm eyle Basīrī ḳuluña kim
Oldı saña mübtelā efendi

XXIX

N'eyleyem kim viṣāle çārem yoḳ
Gün yüzüñ görmege sitārem yoḳ

Ḍaʻf-ı hicrüñ beni zebūn itdi
Şimdi ölmekden özge çārem yoḳ

Dımegil aglama kı sencileyin
Sīne içinde seng-i ḫārem yok

Ey ki dersin neẓzāre ḳıl yüzine
Āh kim tākat-ı nezẓārem yoḳ

Maʻnā-yı ḫāṣdur Basīrī sözüm
Hiç dīvāndan ıstiʻārem yoḳ

XXX

Baña zekāt-ı hüsnüñ bır būse kıl revāne
Ḫayr ıt begüm kümeyt sen ben bır ñā-tüvāne

Pervāne olmaġ ıster dil meclısinde tā kim
Sūz-i derūn diyesın şem'a yana yana

Cevr ü sıtemde da'vā itdı senüñle ammā
Gördı kı başa çıkmaz uydı saña zamāne

Yanmış za'īf cismüm ıtlere vırin çünkim
Meyl eylemez bilürsın seg yanmış üstüḫāne

Muṭrıb terāneyi ko kım bezm-i gamda her dem
Dīvāne hay u hūyı yeter baña terāne

Ta'līm-ḫāne oldı sīneñ senüñ Basīrī
Üstündekı dögünler cevr okına nişāne

XXXI

'Işḳ içinde bulmışam rüsvā-yı ḫalḳ efsāne hem
'Âkil aglar ḥālüme derdüñden ü dīvāne hem

Gāh nāle gāh sūz oldı ışüm 'uşşāḳ ara
Şükr kim derdüñ bılen bulbül men ü pervāne hem

Ḳalmadı bır yer kim anda rāḥat olam bir nefes
Ṭar olupdur başuma kāşāne vü vīrāne hem

Āşıyān-ı ḫānkāhuma murg-ı dil meyl eylemez
Zāhidüñ tesbīḥi çünkim dām buldı dāne hem

Ey Baṣīrī ger basīret ehlıyiseñ gözüñ ac
Kım toludur nūr-ı Ḥaḳdan mescid ü meyḫāne hem

XXXII

Būm-ı meyüm k'ola bu vīrānile ülfetüm
Sıdre üzre āşıyān ıtmiş hümā-yı hımmetüm

Yārdan özge bu göñlüm ḫānesinde kimse yok
Şükr kim aġyārdan ḫālī olupdur ḫalvetüm

Ḫalvet-ı ins içre tenhā ṣanma ey zāhid beni
Ḳudsī vü rūḥānīlerdür her gice hem-ṣoḥbetüm

Ben fenā meyḫānesinüñ rindiyüm ey muġbeçe
İdilecek ḫışt-ı serḫum ile levh-i türbetüm

Çūb-i rezden baña tābūt eyle ey pīr-i muġān
Bāde-ı 'ışḳ olıcaḳ āḫir nefesde şerbetüm

Dergeh-i pīr-i muġāndan kim sa'ādetkānidür
Ey Baṣīrī gitme kim bu bābdandur devletüm

XXXIII

Görmegıçün nūr-ı Hakkı dōst sīmāsında ben
Sāḳın oldum kūy-ı yārüñ Tūr-ı sīnāsında ben

Sevdıgümden ayru Fırdevsı baña 'arz itse Hak
Ṭurmazam maḥbūbsuz Firdevs-i a'lāsında ben

Āhu gözlüm fırkatüñden olmışam Mecnūn gibı
Leyli-yı zülfüñ ucından 'ışḳ ṣahrāsında ben

Nicesı terk eyleyem ol la'l-ı leb ẕikrinı kım
Cān-ı şīrīn bulmışam la'l-ı şeker-ḫāsında ben

Ey Basīrī ṭañ mıdur dīvāne olsam şımdı kım
Yıllar olmışdur yilerüm zülf-ı sevdāsında ben

XXXIV

Yüz yire kor öñüñe ta'zīm içün mıhr-ı felek
Mülk-ı hüsne ḫusrev olduñ begliguñ var ey melek

Kūyuñuñ her sengine yüz sürdıgüm 'ayb ıtme kim
Yüzüm altundur nıgārā seng-i kūyuñdur mihek

Yüz çevirse benden ol ḫūrşīd-ruḫ senden degül
Gerdiş-ı devr-i kamerdendür şikāyet ey felek

Defter-ı 'uşşākda ḥālüm görüp ḫaṭṭāt-ı sun'
Adumı ṣebt eyledi Mecnūnuñ ismin itdi hek

Ey Basīrī ḫusrevüñ şīrīn lebi 'uşşāḳdan
Aldı cānlar nakdinı bir būse halvālık gerek

XXXV

Hem-dem kımüñle olurdum ger ney olmasa
Göñlüm neyile eglenüridi mey olmasa

Hicr olmasa visāl de olmazdı gālıbā
Olur mıdı bahār cıhānda dey olmasa

Kūyına varmasam baña dirlık muhāldür
Mecnūn olurdı seyr-gehı ger hay olmasa

Bagrı delındı gāh fıgān u daḫı nefīr
Neyidi bu deñlü nāle eger dil-ı ney olmasa

Hüsnüñ kıtābını ıderıdi Basīrī şerh
Tumār-ı 'ömr bır niçe müddet ṭay olmasa

XXXVI

'Āşıklar içinde olmışam fāş
Mecnūnıla ḳan yalaşma kardaş

Yollar basıcı harāmılerdür
Her yañadan ol gözile ol ḳaş

Her kim baña gönderürse mektūb
'Unvānına yaza rınd ü ḳallāş

Pinhān ıdı ẖalḳa 'ışkum ammā
Bir āhile göñlüm eyledi fāş

Ṭaşlarla dögündügin Baṣīrī
Ferhād görürse diye adaş

XXXVII

Her ġazel kim dinilür ol yüz ü göz ü kaşıçun
Nakş-ı la'lüñ dōstlar ol dılber-i nakḳāşıçun

Dil yaradur yoldaşdur yanuñdan eksük itme kım
Cān virür cānā senüñ tīgün yarar yoldaşıçun

Kāşkī bır ṭaş olaydı başumuz yoluñda kim
Hasret ıltür başumuz yoluñdakı her taşıçun

Ben kımem kım ẖāk-ı pāyüñ ıdem efser başuma
Tāc-ı devletdür kaçan zībā gelür her başıçun

Ger Baṣīrī ıtlerüñ öñünde olsa ṭañ degül
Bu mukarrer cān vırür ḳardaş olan ḳardaşıçun

XXXVIII

Çihre-ı zerd üzre eşk-ı ẖūn nis̱ār ıtsem gerek
Za'ferānzārını her dem lāle-zār itsem gerek

Ṭoldurup ẖūn-ı cıgerle gözlerüm peymānesin
Bir ikı sāgar ıçüp def'-i ẖumār itsem gerek

Āh idüp ṣabr u karārı cān u dilden her nefes
Ol habībüñ zülfı gibı tār u mār ıtsem gerek

Ol hümānuñ ṣaydına dil murġunı göndermişem
Peşşeyile ya'ni 'anḳāyı şıkār itsem gerek

Görmesün agyār gözı diyü mıhrüñ yüzini
Cısmümı ẖāk eyleyüp andan gubār ıtsem gerek

áonca öykinmek dilersin gül-'ız̲āruñ agzına
Gülsitānı gonçenüñ başına tar ıtsem gerek

Ey Baṣīrī tagıdup ṣabr u ḳarārı derdıle
Nāle idüp cümle ẖalkı bī-karār ıtsem gerek

XXXIX

Ger bılem kım 'azm benden yañadur tīrüñ senuñ
Çeşmümı ıdem o dem ey dōst zıh gīrüñ senüñ

Cāvıdānī cān bılür tīgünle ölen güyıyā
Çeşme-ı hayvāndan ıçmiş ṣuyı şemşīrüñ senüñ

Ger şıkārüñde bulınsa āhu-yı Çīn ey perı
Göz karardup cān atar olmaga naẖcīrüñ senüñ

Lāle ruẖsārında olan ẖāl gıbi ey göñül
Ol Ḫalīl-i cān u dıl od eyledi yırüñ senüñ

Sübhası şeyẖüñ egerçı dāneyıle dāmdur
Ey dil-ı dīvāne tesbīh oldı zencīrüñ senüñ

Her ṭarafdan çeşm-i 'āşıḳ ıder saña naẓar
Yüzüñ üzre halḳa-ı zülfüñ gırıhgīrüñ senüñ

Hīç elden komaz olmışsın ṭarīk-i meykede
Ey Baṣīrī böyle mi gösterdi yol pīrüñ senüñ

XL

Ruẖ u zülfüñden ayru ey şeker-leb
Berāber oldı baña rūzile şeb

Lebı yādına ey sākī-ı meclis
Baña bir nıçe sāgardur lebāleb

Çü münkırsin mey-i sāfıye sūfī
Bızümle eyleme da'vā-yı meşreb

Dür-ı gūşuñ gören ey meh-cebīn dır
Güneşden yaña togmışdur bu kevkeb

Devāt-ı çīnīdür çeşm-ı Basīrī
Ḫayāli ẖālıñüñ anda mürekkeb

XLI

Ehl-ı ma'ānī dıdıler ıtdukce ol māha naẓar
Lām-ı mutavvel zulfıne agzına mīm-i muẖtaṣar

Rūşen ne yuzden olmasun merd-ı cıhān dıl-ẖānesı
Kim nāveki zaẖmı anuñ her yañadan revzen açar

Gün yüzlülerden dūr olup ben dīdeden kevkeb dokem
Gök karşuma geçmış benüm her gıce bir yanı kuçar

Çeşmüñdürür 'ayn-ı belā zülfüñdürür lām-ı elem
Kaşuñdurur nūn-ı güneş ağzuñdurur mīm-i ḳamer

Miskīn Başīrī ıy ne yirde baş kutara kim
Zülfüñ ucından her ṭaraf başına ġavġalar ḳopar

XLII

Ḳalye koḳusı nesīm-i rūḥ-perverdür baña
Ṣalmanuñ her yaprağı berg-i gül-i terdür baña

Kef geçerem ger ḳavurma gelmezise sofraya
Yaḫni ger irişmese ölmek muḳarrerdür baña

Ṣalmanuñ her biri ṣıfr oldı vü māhīçe elin
Yufḳa evrāḳ-ı hisāb u sofra defterdür baña

Ṣunduğumca şekkeri pālūdeye her dem direm
Men midür men kim bugün vaslüñ müyesser-dür baña

Dımegil baña Başīrī var mıdurur iştihāñ
Çün gelūnuñ āyeti Hırede ezberdür bañā

XLIII

Dem-be-dem ḫūn-ı cigerdür içdigüm ṭolu saña
Gözlerüm cāmı ṭolubdur dōstum yāhū saña

Māhuñ ol yüzi mı var kim öyküne ruḫsāruña
Āfitābuñ cānı mı var kim gele ḳarşu saña

İtmişem Mecnūn gibi kūhile ṣaḥrāyı vaṭan
Tā giriftār olmışam ey gözleri āhū saña

Ol nigāruñ zülfine öykünmek ımış 'ādetüñ
Var ögün 'ālemde ey 'anber kalursa bū saña

Āḥū-yı çeşmine bir daḫı Başīrī uyma gel
Kim neler itmişdürür bılmezsüñ ol āhū saña

XLIV

Bulġur aşını sevmezem Tañrum aña irgürmesün
Dāne bırıncüñ ḳulıyam şūrbāyı gözüm görmesün

Ben ḳalyenüñ dervīşiyem hem ṣalmanuñ üftādesi
Bumbār iñen ṣalınmasun börek iñen üfürmesün

Deñ kım kesilsün dāneden ol rışteye yoḫsa bu dem
Bir pāre yir iken daḫı ol arada oturmasun

Pālūdeyi miskīn ṣanup didüm aña esrārumı
Bādām dilile dimiş servüm gitsün ṭurmasun

Miskīn Başīrī göñlüni mantuya me'vā eyledi
Yā Rab kelem şorbasınıgösterme k'anı görmesün

XLV
(Kaside)

Leşker-gehüñdürür felek encüm saña sıpāh
Meh bir ḳuluñdurur geyer altunlu şeb-külāh

Ṭāḳ-ı sarāyuñ üzre güneş cām-ı zer nigār
Ordu-yı kadruñ üzre felek kuḫli bārgāh

Kerrūbiler çıḳara gögüñ iki gözüni
Ger mihr gözıyile saña itmeye nıgāh

Çarḫ üzre görinen giceler kehkeşān degül
Gerdūn-serāñı seyr ıdeyın dıyü ḳıldı rāh

Medhüñde iñen oḳıdı bir derd-mend-ı 'ışk
Bu matla'ı vü eyledı bıñ dürlü āh u vāh

Ölsem saçuñ hevāsıle ey 'iẕār-ı māh
Şem'-i sıyāh olur başum ucında dūd-ı āh

Ben pādişāh-ı memleket-i derd ü mihnetüm
Āhum livā vü tabl figān u yaşum sipāh

Sevmek senı günāhise ey serv-ı nāzenīn
Öldür beni ki çokdurur bende bu günāh

Raḥm eyle ben ḳuluña ıñen ẓulm itme kim
Nāgāh vāḳıf ola şehınşāh-ı 'izz ü cāh

İskender-ı zamāne vü Keyḫüsrev-ı zamān
Şāh-ı sıpihr-mertebe Sulṭān Selīmşāh

Ṣādıḳdurur ıderse kerem da'visini kim
Bu ma'niye du-dest-i zer-efşānıdur güvāh

Peykānını iderdi zebān tīr-i medhine
Bir kez göz ucıyla aña eylese nigāh

Kularuñ üsküfin güne teşbīh eyledüm
Fī'l-hāl germ olup göge atdı güneş külāh

Bir pādışāh-ı çarḫ-mekānsın ki şāhlar
Nāmuñ ışitseler kamu ḳorlar yire hayah

Elburz kūhına güẕer eylerse leşkerüñ
Eylerler anı sümm-i sütūrile şāh-rāh

Ey āfıtāb-ı devlet vey sāye-i Ḫudā
Ey Ḥātem-ı zamāne vey şāh-ı dīn-penāh

Çeşm-i 'ināyetile Başīrī ķuluña bak
Kim hāli zülf gıbi perīşāndur vü tebāh

Çarḫuñ 'arūsı tābınuñ altunlular geye
Tā kım öñüñde āyīneler ola mihr ü māh

'Ömrüñ lıbāsın ıtmeye pūşīde rūzgār
Devlet kemer hemīşe sa'ādet saña külāh

XLVI

Ey muḥīṭ-i 'ulūm kım maḥżā
Ķaṭredür 'ilmüñüz ķatında deñiz
Didıñüz vırelüm saña ṣadaka
Va'deden ġayrı nesne virmedüñüz

XLVII

Tīġ-i cefāyile yüregüm pāre eyledüñ
Bir yare bitmeden daḫı bir yare eyledüñ

Yā Rab ķara beñi bigi ol māhpārenüñ
Baḫtum sitāresini n'ıçün ķara eyledüñ

Gül-gūn ķabā geyüp yine ey serv gül gibi
Sabrum yaķasını yine ṣad-pāre eyledüñ

Derdine çāre yoķ dirimışsın bu zār içün
Daḫı ne çāre kim beni bīçāre eyledüñ

Yüzidür āfitāb Başīri ne vechile
Mihr-i sipihr adını ruḫsāre eyledüñ

XLVIII

Ol iki sermest gözler 'ārıż-ı dıldārda[17]
İki nergisdür açılmış küşe-i gülzārda

Çekme zahmet ey bizüm vīrānemizde gül diken
Kim bu mıhnet-hānda gül daḫi bıtmez ḫārde

Buldum ey Türk-i ḫaṭāyī her ķılında zülfüñüñ
Her ne keyfiyyet kı ķonmış nāfe-i Tātārda

Baş ķaldurur gözüñ nāz uykusundan bır nefes
Gerçı dirler ḫ^{v}āb olmaz merdüm-i bīmārda

Dılde bıtmiş cān bıgı ḫattı ḫayāli dilberüñ
Ey Başīrī gerçi hergiz bize bitmez nārda

XLIX

Zīrek Oğlına şā'ırüñ birisi
Medh iletdi çü devlete irdi
Ger ṣorarısañ ne virdı cāyizesin
Luṭflar itdi va'deler vırdı

L

Kim ki bīmār-ḫāneye gırdı
Eceli geldi kabz-ı rūh itdi
Çünki içdı nasūhī şerbetini
Ṣıḥhata tevbe-i naṣūh itdi

LI

Hicrden gözlerüm kara deñızüñ
'Aynıdur līk yaşı beñzemesün

LII
(Matla)

Manṣıb-ı ḫüsnin dirīg eyler bu ben üftādeden
Dilberüm bī-raḥmrek olmış Mü'eyyed-zādeden

LIII

Köfte ger bengüñ dehānında
Ṭoblardur boġaz hiṣārında[18]

LIV

Bize leymunıle turunc gerek
Ne taşağum durur agac ķavunı

LV

(Matla)

Derzioğlı gök durur cān pāresı
Döne döne olmışam āvāresi

---

[17] Bu beyit Latîfî Tezkire'sinde şu şekilde geçmektedir (Latîfî, 1990: 129):
Şol ikı maḫmūr gözler çihre-ı dıldārda
İki nergısdüraçılmış küşe-i gül-zārda

[18] Bu beyit Heşt-bihişt'te şu şekilde geçmektedir (Sehî Bey, 1980· 202)·
Kofteler bengler dehānında
Toplardur bogaz hisārında

Basîrî'nin Diğer Şiirleri

'Āşıķlarını āh o Mesīḥā-dem öldürür
Bu ādem öldürür ki Mesīḥ ādem oldurur[19]

Zihī merāsim-i cūduñ mürebbi-yi fużalā
Levāyıḥ-ı himemüñ old-ı feyż-ı ehl-i hużūr[20]

GAZEL

Şol nāzenīn ki dıl-i zārım āşınādır aña
Belāyı gör kı güzeller de mübtelādır aña

Yaķıp yıķarsa dil ü cānım i'tirāz edemem
Ne söyleyim biri ķurban birı fedādır aña

Sezā mı bāğda gülgeşte-i nā-sezālar ile
Ne ṭañ ederse bed-endīşler sezādır aña

Ṭabī'atı ķatı nāzından ol şeh-i hüsnüñ
Şıkāyet eyleyemem cevrden cefādır aña

Ḥıkāyet etme baña ḥūr-ı 'aynı ey vā'ıẓ
Ki dōst teşnesıyem rağbetim añadır aña

Füsūn u ganc u êalāl u girişme vü şūhı
Bütün benim de var eksik hemīn vefādır aña

Ne dem ki eyleye tertīb bezm-i sağ u tarab
Nevā-ṭırāz Basīrī-ı bī-nevādır aña[21]

GAZEL

'Ārıfe devletden istiğnā gibi devlet mi var
Terk-i lez̲z̲āt-ı cihān etmek kadar lez̲z̲et mi var

Şāh-ı ālī-cāhdan dervīş-i ḫāṭır-rīşe dek
Kimseye taḫt-ı serāy-ı dehrde rāḥat mı var

'Āşk-ı ḥüsn-i pāk ezelden ḫāṣlar maḥṣūsudur
Yoksa 'āmīlerde heyhāt öyle ḫāṣiyyet mi var

Lez̲z̲āt īrāṣ̱ eylenır āmīzeş-ı enba'-ı dehr
'Ākıle 'uzlet gibi sermāye-i 'izzet mı var

Nakş-ı Şīrīn kūhda āsāndır ammā ben gıbi
Kūhkende kūh-ı mıhnet çekmeye tāķat mı var

Yār ķatlimçün vużū' ķılmış takarrub 'azminı
Yā zamīrinde namāzım ķılmağa niyyet mi var

Ey Basīrī 'abdın ahvāli aña ma'lūm iken
Dergeh-ı Mevlāda 'arż-ı hācete hācetmı var[22]

GAZEL

Gedā-yı mıhnet-āmūzam beni aç eyleme yā Rāb
Sihām-ı fāka vı iflāsa āmāc eyleme yā Rāb

Kıbār u agnıyāsı cümle muhtācın nevālındir
Kerem eyle beni muhtāca muhtāc eyleme yā Rāb

Fārig edinse de yaz ṣabrın ṭumārına ısmım
Yazarsañ daḫı ol defterden iḫrāc eyleme yā Rāb

Ten-i üryānımı takvā libāsıyla müzeyyen kıl
Rehīn-ı minnet-i zerbeft ü dībāc eyleme yā Rāb

Basīrī gibı zelīl-i rıf'atin farkımda kāfīdir
Serım derd-āşınā-yı esfer-ı tāc eyleme yā Rāb[23]

GAZEL

Kaddıne benzetdıgıyçün servi gülşende şehā
Bāğbān mıskıne otlar yoldurur bād-ı sabā

Nāme ikı yüzlü ḫāme dü zebān ben bī-zebān
Bilmezem ne vech ile i'lām edem hālım saña

Tīr-ı kin dā'ım deler dıl sīne ıçre ey perī
Tāli'ımde var imiş sehm-ı sa'ādet gālıbā

Rūy u mūyın fikrı ẕikrı baña vırd olalı
Hıç görünmez olupdur gözüme ag u kara

Ey Basīrī olmuşam bīgāne 'aķl u hūşdan
Tā ki ol şūḫ-ı sıtemkār ile oldum āşınā[24]

19 İsen, 1994. 152.
20 Isen, 1994 153.
21 Kurnaz, 1999· 141
22 Kurnaz, 1999· 141-2.
23 Kurnaz, 1999 142.
24 Kurnaz, 1999 142-3